

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ ЗБОГ ПОВРЕДА ПРАВА ПРАВНОГ ЛИЦА

Данијела Петровић¹,

Докторанд Правног факултета Универзитета у Нишу

Апстракт

Признавање права на накнаду нематеријалне штете правном лицу због повреде пословног угледа једно је у низу спорних питања у области нематеријалне штете. Развој технологије и примена интернета повећавају могућност повреда права правног лица, што захтева адекватно регулисање ове области. Нашим ЗОО накнада нематеријалне штете правном лицу није предвиђена, те се активност законодавца на том плану чини неопходном и оправданом, како би се наше законодавство ускладило са релевантним правилима ЕУ али и земаљама у окружењу. Корак ка решавању овог питања представља Грађански законик којим је предвиђено признавање права правном лицу на правичну накнаду нематеријалне штете због повреда угледа и других вредности условљених природом њиховог субјективитета. Циљ рада јесте да укаже на неопходност признавања наведеног права, али и проширења законски дефинисаног појма нематеријалне штете. Анализом садржаја нашег и права земаља у окружењу и применом компаративне методолошке анализе указујемо на постојећа законска решења и неопходност грађанскоправне заштите права правног лица.

Кључне речи: нематеријална штета, правно лице, повреда угледа, накнада штете.

1. Увод

Супротстављања међу правницима, када је нематеријална штета у питању, бројна су и стална. Питање основаности њене накнаде, круга лица која на накнаду имају право, али и износа који се оштећенима досуђују предмет су анализе бројних радова и дискусија. Право накнаде нематеријалне штете правном лицу због повреда пословног угледа још

¹ danijela.petrovic@pr.ac.rs

једно је у низу спорних питања које због пораста могућности повреда наведених права услед развоја технологије све више добија на значају и актуелности.

ЗОО Републике Србије превиђа накнаду нематеријалне штете због повреде угледа, части и слободе физичким (накнада подразумева сатисфакцију и новчану накнаду) али не и правним лицима.² Према ЗПП странке у поступку накнаде штете могу бити физичка и правна лица.³ У поступцима накнаде нематеријалне штете у улози туженог, у складу са законском одредбом, могу се наћи физичка и правна лица и захтевати њену накнаду. Питање могу ли се правна лица наћи у улози тужиоца и захтевати накнаду нематеријалне штете, с обзиром на то да накнада нематеријалне штете правним лицима није законски регулисана и да настаје као последица повреде права личности, представља питање чија се регулација очекује.

2. О нематеријалној штети уопште

Иако законодавац улаже значајне напоре како би превентивно деловао и смањено обим и врсте штета, ризик њеног настанка и те како је присутан. Предузимање вишег нивоа пажње може да утиче на смањење обима и броја штетних догађаја, али се присуство штете не може потпуно елиминисати.

Питање штете предмет је интересовања бројних наука (права, економије и сл.), али је значајно и за свакодневни живот. Штетом се означава губитак у вредности имовине, губитак уопште, пропуштена пријатност или доживљена непријатност. Штета представља последицу чињења или нечињења, односно пропуштања да се нешто учини од стране појединаца, државе, организација, али може настати од опасних ствари, животиња и др. Настанак штете доживљава се као непријатност, док њена накнада ствара могућност и прилику да се доживи нешто пријатно.

Економски смисао штете односи се на губитак или погоршање настало на материјалном добру. У правном смислу, који има уже значење, штета не обухвата сваку врсту шкођења коју човек доживљава, него само оног који је достојан правне заштите. Управо у том правном смислу, штета представља сваки уштрб неког правно заштићеног добра, односно интереса који настаје мимо воље погођеног лица, и који је неко дужан да надокнади (Радишић, 2000: 198).

² Чл. 199 и чл. 200 ЗОО Закон о облигационим односима – ЗОО, „Службени гласник СФРЈ”, бр. 29/78, 39/85, 45/89, „Службени лист СРЈ”, бр. 31/93, и „Службени лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља;

³ Чл. 74, ст. 1, Закона о парничном поступку – ЗПП, „Службени гласник РС”, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС и 55/2014;

Различитост појавних облика штете, велики број критеријума поделе, али и њихов различит правни третман, условио је појаву више врста штета (посредна и непосредна предвидљива и непредвидљива штета и друге), али је подела на материјалну и нематеријалну штету једна од важнијих, ако не и најважнија. Основ ове поделе јесте правно добро које је штетом погођено. Материјална или имовинска штета тиче се онога што оштећени има, док се неимовинска, односно нематеријална штета тиче његовог личног интегритета, тј. онога што он јесте (Радишић, 2000: 199). Суштина оног што оштећени јесте односи се на његов живот, здравље, част и углед, достојанство, име, физички и психички интегритет. Повреда било ког од наведених неимовинских права човека, у смислу претрпљеног страха, бола или било којих патњи, представља нематеријалну штету. Поред нематеријалне штете, повреда наведених права може условити и материјалну штету (трошкови лечења због повреде права и сл). У правној литератури, нематеријална штета назива се неимовинском, моралном, идеалном штетом (Радишић, 2000: 199).

Неимовинска штета може настати као последица грађанског деликта, повреде уговорне или предуговорне обавезе, те се за неимовинску штету може одговорати по правилима сваке од наведених одговорности (Баретић, 2006: 468). Неимовинска штета може бити проузрокована повредом тела, уништењем ствари, или нападом на неко морално добро које није саставни део телесног интегритета (част, углед, афекција према некоме) (Станковић, 1978: 483).

Основ утврђивања накнаде нематеријалне штете представља признавање људских права што у правној теорији није одувек било прихваћено. Наиме, иако појам нематеријалне штете сеже далеко у прошлост, у појединим раздобљима развоја човечанства нематеријална штета је оспоравана, а велики број држава није био правно опремљен да пружи адекватну заштиту или накнаду за штету коју су лица претрпела противправном радњом другог лица. У прошлости се сматрало да је двобој или освета, а не новчана накнада, адекватан одговор на повреде неимовинске сфере човека.

Одговорност за нематеријалну штету и накнада исте везују се за Римско царство, односно Римско право. Први пропис који пружа заштиту од телесне и духовне повреде јесте Закон 12 таблица према коме је намерна повреда туђе личности (*iniuriae*) обухватала физичке повреде које нису за последицу имале смрт, већ су представљале оштећење или сакаћење органа, које је новчано кажњавано. Новчани износи су се разликовали у зависности од тога да ли су повреде нанете слободном човеку или робу (Петровић, Мрвић-Петровић, 2012: 17).

Подељена су мишљења теоретичара, који за предмет анализе имају нематеријалну штету о томе да ли је римско право познавало правни институт нематеријалне штете. Према једном становишту, институт нематеријалне штете био је познат римском праву, док према другом, пружена заштита није била грађанскоправна накнада штете коју би оштећени добио за штету коју је претрпео, већ казна починиоцу због противправног поступања. Накнада нематеријалне штете била је репресивна и врло често замењивала државну санкцију. Казнени карактер накнаде штете због повреде права личности остао је у примени до 19. века, све до развоја теорије о правима личности (Петровић, Мрвић-Петровић, 2012: 18).

У историјски дугом периоду од Римског царства и Римског права, које је пружио основу за настанак и развијање грађанскоправног института накнаде нематеријалне штете, до данас, оспораване су могућности утврђивања и накнаде саме штете, као и круга лица које на надокнаду имају право. Спорно је то да ли се последице повреде тела и психе могу надокнадити материјалним давањем, као и то да ли се може надокнадити штета настала повредом личности.

Различити ставови о основаности накнаде нематеријалне штете условили су издвајање позитивне и негативне теорије. Према присталицама негативне теорије, циљ накнаде штете јесте успостављање ранијег стања (реституција), што у условима настанка штете на неимовинским добрима није једноставно и врло често није могуће. Новчану накнаду заговорници ове теорије виде као основ да се на страни оштећеног појави неосновано богаћење. Указујући на то да је бол субјективна категорија, унутрашњи доживљај који варира од човека до човека, заступници ове теорије сматрају да је његово новчано одређивање немогуће, а накнада нематеријалне штете неморална и да означава деградацију човекових личних добара (Петровић, Мрвић-Петровић, 2012: 36). Присталице негативне теорије указују на то да се права личности штите средствима кривичног права, а новчану накнаду неимовинске штете посматрају као комерцијализацију човекове личности која води шпекулацији личних добара човека (Станковић, Водинелић, 2004: 219). Присталице негативне теорије сматрају да новац не може бити јединица мере за претрпљени бол, те да су то две различите ствари (Станковић, Водинелић 2004: 219). Негативан став о накнади нематеријалне штете најчешће је заступан у совјетској теорији.

Чињеница да је оштећени доживео штету, да трпи болове и да је нарушена његова психичка равнотежа, за присталице позитивне теорије довољан је основ за накнаду претрпљене штете (Петровић, 2012: 36).

С обзиром на то да није добровољно, већ против своје воље претрпео штету, оштећени има право да тражи накнаду, а право мора да „поставља питање изналажења средстава којима ће уклонити, односно, колико је максимално могуће, ублажити, неравнотежу која је у психички живот жртве унета трпљењем психичког, односно физичког бола”. (Станковић, 1998: 43). Функција накнаде нематеријалне штете, према мишљењу присталица позитивне теорије, није неморална, већ напротив, представља допринос заштити и развоју личности. Образложење негативне теорије о кривичноправној заштити личности, према позитивној теорији, могло би да значи да се имовини признаје већи значај него људској личности, јер се имовина штити кривичноправно, али ужива и грађанскоправну заштиту (Станковић, Водинелић, 2004: 219). Иако је тешко, можда чак и немогуће, утврдити адекватан износ којим би се надокнадила претрпљена нематеријална штета, за присталице позитивне теорије, „боља је непотпуна и несавршена накнада него никаква” (Станковић, Водинелић, 2004:219). Присталице позитивне теорије указују на то да накнада нематеријалне штете није „цена” за претрпљене болове, како физичке, тако и психичке, већ да се новчаном накнадом оштећеном омогућава да себи прибави неко задовољство које ће му омогућити да заборави проузроковане патње. Нематеријална штета није циљ, већ средство којим оштећени задовољењем потреба које иначе не би могао подмирити, олакшава себи живот и чини га подношљивијим, и самим тим, ублажава душевни бол који подноси. Нематеријална штета и накнада штете се доживљавају, али тако што је штета непријатан, а накнада штете (сатисфакција) пријатан доживљај.⁴ Став присталица позитивне теорије прихваћен је у великом броју правних система европских земаља, али у ограниченој мери, односно у случајевима предвиђеним законом којим је регулисана област нематеријалне штете. Наш правни систем признаје накнаду нематеријалне штете за случајеве предвиђене ЗОО.

Накнада причињене штете подразумева отклањање штетних последица по оштећеног од стране штетника. Расподелом последица настале штете, за шта је неопходна интервенција права, штета се преноси од оштећеног на штетника. Наиме, штетник накнадом штете сноси последице свог понашања, док оштећени, с обзиром на то да није својом вољом ушао у облигациони однос са штетником, очекује накнаду штете. Накнада штете треба да постави оштећеног у имовинску позицију у којој би био у часу досуђења да му штета није проузрокована, а не у позицију у којој га је штетни догађај затекао (Караникић-Мирић, 2011: 70). Економски

⁴ Пресуда Врховног суда Србије Рев. 4518/94 од 21. IX 1994.

речено, ниво благостања који оштећени остварује накнадом треба да буде једнак благостању у коме би се оштећени нашао да штета није настала.

Настала штета последица је радњи за чије извршење постоји одговорност оног ко је радњу починио. Одговорност се може утврђивати као кривична или грађанска, уговорна или деликтна и сл. Накнада настале штете предвиђена је и регулисана правилима о накнади у зависности од природе повређених права. Дефинисање услова под којима је нека особа овлашћена да захтева накнаду штете, уколико захтев за накнадом није заснован на уговорној, већ на деликтној (вануговорној) одговорности за штету, представља одштетно право (Hans-Bernd Schfer, 2000: 569). За разлику од односа који се настају код уговорних штета, где уговорне стране имају могућност избора, односно одлучују о томе да ли ће и с ким склопити уговор, и знају износ на који уговор гласи, код деликтних штета успостављени однос настаје мимо воље странака, које не могу да утичу или не у мери којој би хтеле, на висину настале штете. Сплет околности на које не могу да утичу и чињеница да штету нико не планира, већ да она настаје изненадно и неочекивано, доприноси повећању непријатности страна које су штетним догађајем погођене.

У нашем праву не постоји један назив, односно појам који се односи на област права везану за вануговорну одговорност за проузроковану штету, па тако у употреби постоји: проузроковање штете, одштетно право, деликтно право, грађанскоправни деликт, деликтна одговорност, вануговорна одговорност и сл. Врло често се наведени појмови користе као синоними иако постоји разлика у њиховом значењу и тумачењу.

Наше одштетно право познаје субјективно–објективну концепцију појма нематеријалне штете. Наиме, према нашем ЗОО нематеријална штета дефинисана је као наношење физичког или психичког бола или страха, што је основа субјективног концепта. Код неновчане накнаде нематеријалне штете основ накнаде представља повреда законски заштићеног добра, чиме је указано на објективан приступ нематеријалној штети. Овако постављен концеп нематеријалне штете подразумева да се у случају новчане накнаде нематеријалне штете као оштећени могу јавити физичка лица, док се у случају неновчане накнаде као оштећени јављају физичка али и правна лица (Петровић, 2013:12). Изменом закона треба омогућити остваривање права на новчану накнаду и правним лицима.

Интерес правне науке за регулисањем области нематеријалне штете очигледан је и јасан. Међутим, одштетно право је све чешће предмет интересовања и економије, односно економиста и правника који поштују економску логику.

Одштетним правом се могу постићи различити циљеви, од којих се као најважнији издвајају компензација на којој инсистирају правници, представља *ex post* приступ питању штете (акцент је на накнади штете након њеног настанка) и превенција која представља став економиста заснован на *ex ante* приступу који инсистира на превентивном дејству правила о одговорности за штету (А. Мојашевић, 2009: 151). Циљ избора и примене правила о одговорности за штету јесте стварање подстицаја који би потенцијалног починиоца штете, али и потенцијалног оштећеног, навели на виши ниво пажње, чиме би се могућност доношења штете и одговорност за исту избегла или смањила.

Сходно томе, поставља се питање колико су правила о одговорности за штету ефикасна, односно које правило о одговорности за штету обезбеђује најбоље подстицаје за предузимање ефикасног нивоа пажње, као и то који је то ефикасан ниво пажње. Подстицаји за предузимање ефикасног нивоа пажње зависе од тога ко предузима мере пажње, да ли починилац штете или оштећени, а исто тако зависе и од правила одштетног права која прописују различите врсте одговорности за штету. Ефикасан ниво пажње је онај ниво којим се могу минимизовати очекивани укупни друштвени трошкови штете.

Тешкоће у одређивању адекватне накнаде нематеријалне штете не треба да буду препрека већ изазов како за теорију, тако и за праксу, било да је реч о накнади штете физичким или правним лицима. Накнада нематеријалне штете је неминовност, а на праву је да изнађе начин да њена накнада буде у складу са тежином повређених права и друштвеном сврхом накнаде.

3. Право правног лица на накнаду нематеријалне штете у теорији и у пракси

Оспоравање права на накнаду нематеријалне штете правним лицима засновано је на материјално правним претпоставкама постојања физичких болова и психичких патњи својствених физичким лицима. С обзиром на то да правно лице није у стању да трпи такву врсту болова и патњи не постоји правни основ захтева за накнадом нематеријалне штете. У теорији су се издвојила мишљења према којима правном лицу треба признати право на накнаду нематеријалне штете због повреде угледа и репутације, са ограничењем накнаде за облике нематеријалне штете који подразумевају физички бол, афекцију и сл. (Станковић, 1972: 85). Овакав став прихватила је судска пракса, али је накнаду због повреда угледа сматрала имовинском, односно материјалном штетом. Према ставу судске праксе „из накнаде

пословне репутације правног лица може проистећи само имовинска штета у смислу пољуљаног угледа који треба повратити одговарајућим средствима грађанскоправне заштите, па се онда ни захтев за досуђивање тако настале штете не може декларисати под видове нематеријалне штете”.⁵

Оваквом одлуком, штета настала поводом повреде пословног угледа, сматра се материјалном штетом, али се указује и на могућност неновчане накнаде нематеријалне штете, која се може остварити објављивањем пресуде или исправке у случају повреде права личности, па и повреде пословног угледа правног лица.

Судска пракса је након ове одлуке заузела став да правно лице не може остварити право на накнаду нематеријалне штете због повреда пословног угледа, што је потврђено на седници грађанског одељења одржаној у фебруару 2001. године. Врховни суд је прихватио схватање према коме „правно лице нема право на правичну новчану накнаду нематеријалне штете због повреде пословног угледа, јер то није законом призната штета”.⁶ Разлог прихватања оваквог става правда се чињеницом да је нематеријална штета облик штете својствен физичким лицима, настаје као последица претрпљених физичких и психичких болова, које правно лице не може да има.

Наведени ставови указују на колебања око признавања права правном лицу на накнаду нематеријалне штете због повреде пословног угледа. Због колебања и недовољног регулисања ове области у постојећим законским решењима нашег законодавства постоје празнине и неусаглашености о накнади нематеријалне штете правним лицима, чијом се допуном може омогућити регулисање овог права. Иако ЗОО није дефинисана могућност накнаде нематеријалне штете правним лицима, Закон о трговини такву могућност предвиђа. Чланом 50. ставом 2, Закона о трговини⁷, законодавац је предвидео право на накнаду нематеријалне штете правном лицу у случају повреде пословног угледа због непоштене тржишне утакмице.

Признавање права на накнаду нематеријалне штете правном лицу доприноси усклађивању нашег законодавства са законодавством и тенденцијама накнаде нематеријалне штете ЕУ, али и са Европском конвенцијом о људским правима чији смо потписници.⁸ Одредбом чл.

⁵ Из одлуке Врховног суда Србије, Рев. 127/97, март 1987, Збирка судских одлука, 1997. године.

⁶ Врховни суд Србије, Билтен судске праксе, бр. 3/2005, Intermex, Београд, 2005, стр. 85.

⁷ Закон о трговини „Службени гласник РС“, бр. 53/2010, 10 /2013, 44/2018 – др. закон.

⁸ Заједница Србије и Црне Горе постала је чланица Савета Европе априла 2003. године, да би марта 2004. године ратификовала Конвенцију.

1. ст. 1 Првог протокола Конвенције „свако физичко и правно лице има право на мирно уживање своје имовине”. Питање могу ли правна лица захтевати заштиту права предвиђених Конвенцијом, с обзиром на то да је сам назив европска конвенција о људским правима указује на права живих, људских бића (Ђурђевић, 2005: 743), решено је чл. 34 Конвенције. Правна лица заштиту права предвиђених Конвенцијом могу остварити као „невладине организације” (енгл. *non-governmental organisations*) чије представке према овом члану суд може примати.

Све већи број земаља у складу са тенденцијама признавања права правног лица на накнаду нематеријалне штете признаје наведено право, не само правном лицу већ и руководству које због повреда пословног угледа трпи штету. Тако је европски суд за људска права у првој пресуди у којој је досуђена накнада нематеријалне штете због повреда права правних лица у случају *Comingersoll S. A. v. Portugal*⁹, за критеријум оцене повреде права поред репутације компаније, поремећаја у управљању, узео у обзир и штету коју је њено руководство претрпело.¹⁰ На повреду права руководства због повреде пословног угледа правног лица и право на новчану накнаду нематеријалне штете једног или више чланова руководства указао је Станковић (Станковић, 1972: 88). Према његовом ставу, уколико мере изречене по тужби не могу да надокнаде насталу штету, а величина штете оправдава накнаду, руководство има право да захтева новчану накнаду нематеријалне штете. Право на накнаду нематеријалне штете правном лицу признато је политичкој странци у случају *Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey*¹¹ у коме према европском суду за људска права, право на накнаду нематеријалне штете имају оснивачи и чланови странке због фрустрација које су доживели и трпели.

Имајући у виду растући значај нематеријалне штете, као и то да је проузроковање штете у савременим условима значајан извор облигација да се поставља питање да ли већ озбиљно конкурише за примат у односу на облигације настале вољом правних субјеката (Антић, 2012: 453), у току је процес објективизовања нематеријалне штете. С тим у вези, Европска комисија је 2005. године усвојила Начела европског одштетног права (*Principles of European Tort Law*)¹², у којима се наводи да неимовинска штета

⁹ *Comingersoll S. A. v. Portugal* (представка бр. 35382/97 од 6. априла 2000. године).

¹⁰ *Comingersoll S. A. v. Portugal*, *nap.* 35.

¹¹ *Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey* (представка 23885/94 од 8. децембра 1999)

¹² *European Group on Tort Law, Principles of European Tort Law, Text and Commentary*, Springer 2005, стр. 171- 178.

не обухвата само физичке или душевне болове, већ подразумева и саму објективну повреду заштићеног права личности.

Иако су ставови о праву на накнаду нематеријалне штете правном лицу супротстављени чињеница да су губици због повреде овог права присутни захтева његово правно признање и регулисање.

4. Накнада нематеријалне штете правном лицу у упоредном законодавству

Развој права у савременим условима, али и изражена активност Европске уније у области накнаде нематеријалне штете правном лицу, указују на потребу прилагођавања и признавања овог права и у нашем законодавству. Као и у другим правним областима Србији је у дефинисању питања нематеријалне штете упућена на искуства република бивше Југославије. Заједничка основа регулисања нематеријалне штете бивших република СФРЈ представља ЗОО из 1978. године, чијом су реформом неке од њих направиле помак у регулисању права правног лица на накнаду нематеријалне штете, али и дефинисању нематеријалне штете уопште.

Хрватска је проширила концепт нематеријалне штете и дефинисала је као повреду „права особености” која се признају правним и физичким лицима. Правно лице према ЗОО Хрватске има право на углед, част, име, пословну тајну, слободу привређивања, односно сва права личности осим оних која чине биолошку суштину физичких лица. Накнада нематеријалне штете, према овом закону, може бити новчана или неновчана, а право на накнаду остварује се ако тежина повреде и околности случаја то оправдавају.¹³

Словеначки Облигацијски законик предвидео је накнаду нематеријалне штете коју, према овом закону, правно лице може да оствари због повреда угледа, односно репутације.¹⁴ Накнада нематеријалне штете може се остварити као неновчана, објављивањем исправке, повлачењем изјаве, али и новчана чији је износ одређен значајем који повређено добро има и сврхом коју накнада треба да оствари.

ЗОО Црне Горе даје право на накнаду нематеријалне штете правном лицу независно од накнаде материјалне штете.¹⁵ Основ накнаде представљају тежина повреда права и околности случаја о чему одлучује суд.

---

13 Чл. 1100, Закона о обвезним односима, „Народне новине“ 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18.

14 Чл. 179, Облигацијски законик, „Урадни лист РС”, бр. 83/01.

15 Чл. 207, Закон о облигационим односима – ЦГ, „Службени гласник ЦГ” бр. 47/2008.

Када је у питању наше законодавство, питање штете регулисано је Законом о облигационим односима (ЗОО), којим се штета дефинише као умањење нечије имовине (обична штета) и спречавање њеног повећања (измакла корист), као и наношење другог физичког или психичког бола или страха (нематеријална штета).¹⁶ Измене у признавању накнаде нематеријалне штете предвиђене су Грађанским закоником. Тако чл. 361. преднацрта Грађанског законика Републике Србије¹⁷ предвиђа правичну накнаду нематеријалне штете правним лицима због повреде угледа или других вредности које произилазе из природе њиховог субјективитета.

Основ признања права на накнаду нематеријалне штете због повреде угледа многи виде у сличности између правних и физичких лица. Тако, право физичког лица, наиме, подсећа на право правног лица на назив, право на част и углед физичког лица на право правног лица на пословни углед, док су ауторска права појединаца поистовећена са правом правног лица на пословну тајну која се односи на примењена знања и технологију и сл. (Петровић, Мрвић-Петровић, 2012: 130).

Због чињенице да је правно лице у обавези да надокнади нематеријалну штету коју узрокује, неопходно је законом омогућити остваривање права на накнаду нематеријалне штете правном лицу због повреда које трпи, а које су последица противправних радњи других субјеката.

5. Правична и будућа накнада нематеријалне штете правном лицу

Посебно питање права правног лица на накнаду нематеријалне штете представља висина правичне накнаде, којом штета због повреде пословног угледа треба да буде надокнађена. Чињеница да је нематеријална штета субјективног карактера и да утврђивање висине правичне накнаде нематеријалне штете због непостојања јасног критеријума, јединице за меру бола и патњи, али ни инструмента којим се може мерити тешко и у случају физичких лица, код накнаде у случају правног лица посебно долази до изражаја. Бол који оштећени трпе настао као последица штетних догађаја представља субјективну категорију својствену сваком појединцу, те утврђивање његовог степена интензитета и правичне накнаде представља изазов за теорију и праксу и захтева ангажовање стручњака

¹⁶ Чл. 155. Закон о облигационим односима – ЗОО, „Службени гласник СФРЈ”, бр. 29/78, 39/85, 45/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, и „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 - Уставна повеља.

¹⁷ Преднацрт Грађанског законика, радни текст Комисије за израду Грађанског законика, Београд, 2015, доступно на сајту: <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf> приступљено 20.05.2018.

из различитих области (вештака, лекара и сл). У случају висине накнаде због повреда, права правних лица нема јасних показатеља којима би се штета могла мерити. Оно што може бити мерљиво јесте висина прихода које правно лице остварује, односно смањење до кога је дошло због повреде угледа, а које правно лице треба да докаже.¹⁸ Штета настала као губитак прихода представља материјалну штету. Утврђивање адекватне накнаде нематеријалне штете због повреде угледа и репутације још увек је спорно питање. Попуњавање празнина које поводом овог питања постоје у нашем законодавству може се остваривати у складу са чл. 41 Европске конвенције

---

18 Нашој јавности познат је случај „Панцир” у коме је Миле Драгић, произвођач војне опреме и власник истоимене фабрике у Зрењанину оптужен за злоупотребе у набавци војне опреме. Овом оптужбом нанета је огромна штета, како материјална, тако и нематеријална правном лицу, али и власнику фабрике лично, а 6000 радника оставила без посла. Значајну штету претрпела је и војска због чињенице да није добила војну опрему коју је ова фабрика требало да испоручи. Суђење у овом случају било је затворено за јавност. Основни суд у Зрењанину правоснажно је ослободио Милета Драгића свих оптужби које су поводом ове афере покренуте против њега 2005. године. Апелациони суд у Новом Саду је након јавне седнице већа потврдио ослобађају пресуду (пресуда Кж1 2126/13, од 24.09.2013) јер није доказано да је Миле Драгић извршио кривична дела која му се стављају на терет (из саопштења Апелационог суда у Новом Саду од 31.10.2013. године, доступно на сајту: www.ns.ap.sud.rs). Настала штета је вишемилеонска и поред материјалне и нематеријалне штете која је нанета фабрици као правном лицу и власнику лично, обухвата и штету коју су претрпели чланови породица које су због губитка посла остале без прихода.

Директор и власник фабрике „Производња Миле Драгић” оптужен је за злоупотребе овлашћења у привреди, а тужилаштво је уговор између ове фабрике и Војске СЦГ који је износио 7,6 милиона евра сматрао штетним по државу. Процењена директна штета, према речима Милета Драгића износи 500 милиона долара, али је огромна штета нанета губитком и затварањем тржишта и чињенице да због политичког притиска његове понуде на тендеру, нису биле прихватане. Основ накнаде нематеријалне штете, у овом случају, представља повреде угледа фабрике и власника лично, али и неосновано лишавање слободе (Драгић је у притвору провео осам година) и повреда права на јавну одбрану. За период од осам година, колико је трајао поступак, држава је ускраћена за сто милиона евра пореза које је фабрика требала да плати. Поред финансијских губитака, као последица овог случаја настали су и бројни проблеми у односу између Црне Горе и Србије, јер је оптуженицом био обухваћен и врх СЦГ. Драгић је најавио тужбу против државе која одговорне из прошле власти, али и правосуђа има обавезу да гони, Антић М., (2013), Тужићу Динкића због 6000 радника које сам морао да отпустим, www.nspm.rs/hronika/mile-dragic-tuzicu-dinkica-zbog-6000-radnika-koje-sam-moga-da, приступљено 23.06.2019. г. Пресуде које још увек нису донете, посебно за накнаду нематеријалне штете, имале би велики значај како за фабрику и власника, тако и за признавање права на накнаду нематеријалне штете правном лицу у оквиру нашег правног система.

о људским правима¹⁹, којим је предвиђено право на правично задовољење оштећенима због повреда права утврђених Конвенцијом.

Добра репутација, пословни углед и име најчешће су резултат дугогодишњег улагања и успешног пословања. Иако репутација представља „нематеријалну имовину” којом се шаље сигнал о пословању, односно производу и услугама које правно лице нуди, њено постизање и нарушавање значајно утиче на материјално стање правних лица. Добра репутација привлачи клијенте и гарантује виши квалитет производа и услуга, што омогућава њихову продају по вишим ценама (Лабус, Беговић, Јовановић, 2008:390).

Постизање добре репутације подразумева улагања и условљава трошкове правних лица, а њено нарушавање доводи до економских губитака. Губици се могу испољити као краткорочни, али се последице нарушене репутације могу одразити на пословање и у дужем временском периоду, или чак условити престанак рада правног лица. Материјални губици правног лица, смањују ниво његовог, али и благостања његових чланова, што се одражава и на ниво друштвеног благостања.

Још једно у низу спорних питања у области нематеријалне штете јесте питање њене будуће накнаде. Чињеница да се последице повреда права и настале штете не осећају само у моменту њеног настанка и не трају до доношења пресуде о накнади дају право на накнаду будуће нематеријалне штете. Овакав став није одувек био прихваћен у теорији и пракси. Постојали су ставови према којима се износ накнаде материјалне штете могао мењати (услед монетарних промена или промена у степену инвалидности), али не и утврђени износ нематеријалне штете. Промене износа накнаде нематеријалне штете, према овом ставу, водиле би обогаћењу оштећеног у случају његовог повећања, односно неоснованом лишавању оштећеног права уколико би износ био умањен. Чињеница да последице повреда или угрожавања права могу да трају и у будућности прихваћен је у каснијим ставовима у теорији и пракси, чиме је створена могућност да накнада будуће нематеријалне штете буде и законски регулисана (Благојевић, Круљ: 542). Право на накнаду будуће нематеријалне штете физичким лицима омогућава лакше подношење болова и патњи које ће трпети у будућности, а који су последица штетних догађаја. У случају правног лица у оквиру признавања права на накнаду нематеријалне штете које се предвиђа Грађанским закоником, треба признати и право накнаде

---

¹⁹ Европска конвенција о људским правима и основним слободама (European Convention on Human Rights), European Court of Human Rights, доступно на сајту: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf (приступљено 01.07.2019).

будуће нематеријалне штете, јер последице нарушеног угледа и репутације утичу на пословање у будућности, а стицање поверења купаца и пословних сарадника након „укаљаног” имена захтева додатне напоре и трошкове.

Адекватном правном заштитом правних лица стварају се услови да починиоци штете плате „цену” свог понашања и буду кажњени за причињену штету, али се стварају и подстицаји потенцијалним починиоцима штете да предузимају ниво пажње и предострожности у понашању, како својим поступцима не би узроковали штету. Законским регулисањем права на накнаду нематеријалне штете и стварањем подстицаја на понашање које је у складу са „стандаром разумног човека” превентивно се делује на количину ресурса коју повреда пословног угледа правног лица узрокује.

Потреба за признавањем права правног лица на накнаду нематеријалне штете због повреде угледа препозната је у теорији и судској пракси. Иако је повредом угледа повређено неимовинско право, настала штета представља материјални губитак. Губитак поврења пословних сарадника и клијената нема цену којом би могла да се изрази висина нематеријалне штете које правно лице због тога трпи. За остваривање њене накнаде у складу са Грађанским закоником биће потребан одређени временски период у коме ће се сви учесници у поступку остваривања накнаде прилагодити и одговорити захтевима који се пред њих постављају.

6. Закључак

Све чешћа потреба за заштитом субјективних права оштећених и накнадом нематеријалне штете условила је потребу проширења њеног персоналног домена. Савремени услови живота и рада, али и широка примена технологије утицали су на појаву облика нематеријалне штете које закон није предвидео и указали на неопходност њиховог законског регулисања. Један од облика нематеријалне штете чију је накнаду неопходно законом гарантовати јесте накнада нематеријалне штете правном лицу због повреда пословног угледа. Правно регулисање ове области део је усклађивања правила у области накнаде нематеријалне штете са релевантним прописима ЕУ и захтевима судске праксе. Иако је Грађанским закоником предвиђена накнада нематеријалне штете правном лицу због повреде пословног угледа, за примену и остваривање овог права биће неопходан изврстан период прилагођавања.

Листа референци

- Антић О, (2012), Облигационо право, Правни факултет Београд;
- Антић М., (2103), Тужићу Динкића због 6000 радника које сам морао да отпустим, www.nspm.rs/hronika/mile-dragic-tuzicu-dinkica-zbog-6000-radnika-koje-sam-morao-da, приступљено 23.06.2019;
- Баретић М, (2006), Појам и функције неимовинске штете према новом Закону обавезним односима, Зборник Правног факултета у Загребу, бр. 56, Посебни број;
- Благојевић, Б., Круљ В., (1983), Коментар Закона о облигационим односима, друго издање, Савремена администрација, Београд;
- Comingersoll S. A. v. Portugal (представка бр. 35382/97 од 6. априла 2000. године) Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey (представка 23885/94 од 8. децембра 1999);
- Ђурђевић З., (2005), Pravna osoba kao okrivljenik: temeljna prava i predstavljanje, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 12, br. 2;
- Европска конвенција о људским правима и основним слободама (European Convention on Human Rights), European Court of Human Rights, доступно на сајту: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf
- Hans-Bernd Schfer, (2000) „Tort Law General”, у: Bouckaert, Boudewijn and De Geest, Gerrit (eds.), Encyclopedia of Civil Law and Economics, Volume II. Civil Law and Economics, Cheltenham, Edward Elgar, 807 p. ISBN 1 85898 985 X;
- Лабус М., Беговић Б., Јовановић А., (2008), Економија за правнике, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд;
- Караникић-Мирић М., (2009), Кривица као основ деликтне одговорности у грађанском праву, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд;
- Мојашевић А., (2009), Правни и економски аспекти одштетног права у Америци и Француској, Страни правни живот, бр.1;
- Облигацијски законик, „Урадни лист РС”, бр. 83/01;
- Одлука Врховног суда Србије, Рев. 127/97, март 1987, Збирка судских одлука, 1997. године;
- Петровић З., (2013), „Накнада нематеријалне штете досуђивање правичне накнаде”, Правни информатор, бр. 5;

Петровић З., Н. Мрвић-Петровић, (2012), Накнада нематеријалне штете, Службени гласник;

Преднацрт Грађанског законика (2015), радни текст Комиисје за израду Грађанског законика, Београд, <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>

Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж1 2126/13, од 24.09.2013. године;

Станковић О., Водинелић В., (2004), Увод у грађанско право, Београд, Номос;

Станковић О., (1998), Накнада штете, Београд, Номос;

Станковић О., (1972), Новчана накнада неимовинске штете, Савремена администрација, Београд;

Врховни суд Србије, Билтен судске праксе, бр. 3/2005, Intermex, Београд, 2005, стр. 85;

Закон о облигационим односима – ЗОО, „Службени гласник СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, и Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003-Уставна повеља;

Закон о облигационим односима – ЦГ, „Службени гласник ЦГ“ бр. 47/2008;

Закон о обвезним односима, „Народне новине“ 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18;а

Закон о парничном поступку – ЗПП, „Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС и 55/2014;

Закон о трговини „Службени гласник РС“, бр. 53/2010, 10 /2013, 44/2018 – др. Закон;

COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGE DUE TO A VIOLATION OF RIGHTS OF A LEGAL ENTITY

Danijela Petrović

PhD Student, Faculty of Law, University of Niš

Summary

An increasing need to protect the subjective rights of the injured parties and to provide compensation for non-pecuniary damage has generated the need to extend the domain of persons who are entitled to seek non-pecuniary damages. The contemporary living and working conditions, as well as the widespread use of technology, have triggered the emergence of new forms of non-pecuniary damage which were not envisaged and which had to be adequately regulated by the law. One of the forms of compensation for non-pecuniary damage which has to be guaranteed by the law is compensation of non-pecuniary damage to a legal entity for violation of its business reputation. The author provides a comparative analysis of the existing legal solution on this right in Serbian legislation and the countries in the region, and points to the need to ensure civil law protection of legal entities in this area. Legal regulation in the field of compensation for non-pecuniary damage is part of the harmonization rules with relevant EU regulations and the requirements of the judicial practice (jurisprudence). Although the Serbian Civil Code has envisaged that a legal entity is entitled to seek compensation for non-pecuniary damage due to a violation of its business reputation, the actual implementation of legal provisions and the injured party's exercise of the envisaged right is most likely to involve a period of adjustment.

Keywords: non-pecuniary damage, legal entity, reputation, compensation of damage.